

Uchwała z dnia 12 grudnia 2001 r., III CZP 70/01

Sędzia SN Marek Sychowicz (przewodniczący)

Sędzia SN Iwona Koper (sprawozdawca)

Sędzia SN Tadeusz Żyznowski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Skarbu Państwa Naczelnika Urzędu Skarbowego K.Ś. przeciwko dłużnikom Jadwidze Z. i Stanisławowi Z. o wyjawienie majątku, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 12 grudnia 2001 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 13 września 2001 r.:

„Czy niedołączenie przez wierzyciela tytułu wykonawczego, o jakim mowa w art. 914 § 2 k.p.c. stanowi brak formalny w rozumieniu art. 130 § 1 k.p.c.”?

podjął uchwałę:

Niedołączenie przez wierzyciela tytułu wykonawczego do wniosku o wyjawienie majątku stanowi brak formalny w rozumieniu art. 130 § 1 k.p.c.

Uzasadnienie

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało przy rozpoznawaniu przez Sąd Okręgowy zażalenia wnioskodawcy – Skarbu Państwa, Naczelnika Urzędu Skarbowego K.Ś. – na zarządzenie przewodniczącego w Sądzie Rejonowym dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie w przedmiocie zwrotu wniosku o wyjawienie majątku dłużników, na skutek nieusunięcia jego braków formalnych, polegających na niedołączeniu administracyjnych tytułów wykonawczych, zaopatrzonych w sądową klauzulę wykonalności.

W uzasadnieniu Sąd Okręgowy wskazał dwa odmienne, możliwe do przyjęcia poglądy co do wykładni art. 914 § 2 k.p.c. Według pierwszego, przepis ten rozszerza listę wymogów formalnych wniosku, wobec czego dopuszczalne jest

zastosowanie art. 130 § 1 k.p.c. w celu uzupełnienia wniosku o tytuł wykonawczy; w razie bezskutecznego upływu wyznaczonego terminu wniosek podlega zwrotowi na podstawie art. 130 § 2 k.p.c. Zgodnie z drugim, do którego Sąd się przychylił, niedołączenie do wniosku o nakazanie dłużnikowi wyjawienia majątku tytułu wykonawczego nie jest brakiem formalnym wniosku w rozumieniu art. 130 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż jako oddzielny dokument, tytuł ten występuje poza wnioskiem i stanowić ma jego załącznik. Zasadniczym jednak argumentem przeciwko stosowaniu w takiej sytuacji art. 130 k.p.c. jest w ocenie Sądu to, że niedołączenie tytułu wykonawczego nie stoi na przeszkodzie nadaniu sprawie biegu, chociaż ma istotne znaczenie dla jej merytorycznego rozstrzygnięcia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W judykaturze i piśmiennictwie panuje zgodność poglądów, że art. 130 k.p.c. ma zastosowanie zarówno wówczas, gdy pismo procesowe nie odpowiada warunkom formalnym przewidzianym dla pism procesowych w ogóle (art. 126 k.p.c.), jak też gdy nie odpowiada szczególnym warunkom formalnym przewidzianym dla pism danego rodzaju. Przepis art. 130 k.p.c. – przez art. 13 § 2 k.p.c. – znajduje zastosowanie także w postępowaniu nieprocesowym, zabezpieczającym i egzekucyjnym oraz postępowaniu o uznanie albo stwierdzenie wykonalności zagranicznych orzeczeń (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1970 r., II CZ 136/70, nie publ., z dnia 6 czerwca 1977 r., II CZ 45/77, OSNCP 1978, nr 3, poz. 51, z dnia 10 marca 1980 r., IV CR 28/80, nie publ., z dnia 12 czerwca 1996 r., III CZP 61/96, OSNC 1996, nr 10, poz. 132 oraz uchwały z dnia 7 grudnia 1993 r., III CZP 165/93, OSNCP 1994, nr 6, poz. 134 i z dnia 24 października 2001 r., III CZP 53/01, "Prawo Bankowe" 2002, nr 5, st. 16).

Podkreślenia wymaga przy tym, że zgodnie z funkcją załącznika do pisma procesowego, stanowi on jego integralną część. Jeżeli zatem przepisy kodeksu postępowania cywilnego wymagają załączenia do pisma procesowego dokumentu, to nie można mówić o spełnieniu warunków formalnych jedynie w odniesieniu do elementów składowych samego pisma, niezależnie od tego, czy dołączono do niego wymagany dokument. W takiej sytuacji niespełnienie wymagania załączenia do pisma procesowego dokumentu będzie decydować o tym, że pismo to nie spełnia przewidzianych dla niego warunków formalnych.

W tym aspekcie, wynikające z art. 914 § 2 k.p.c. wymaganie dołączenia do wniosku o wyjawienie majątku tytułu wykonawczego stanowi szczególny

warunek formalny tego wniosku, obok warunków formalnych przewidzianych dla pism procesowych w ogóle. Przy dokonywaniu oceny jego charakteru prawnego z punktu widzenia, przewidzianego w art. 130 k.p.c. reżimu skutków prawnych niedochowania warunków formalnych pisma procesowego, trzeba mieć na względzie, że wszelkie dokumenty, których złożenia wraz z pismem procesowym wymagają przepisy postępowania cywilnego, mają ze swej istoty znaczenie dowodowe i same w sobie nie stanowią merytorycznych przesłanek żądania. Wymóg ich złożenia w przypadkach przewidzianych przepisami może mieć na celu wykazanie zarówno okoliczności istotnych dla meritum sprawy, jak też kwestii procesowych związanych z biegiem postępowania.

W doktrynie wskazuje się na zróżnicowanie dokumentów, których złożenia żąda prawo procesowe według kryterium skutków procesowych, jakie powoduje ich nieprzedstawienie. Wyróżnia się dokumenty mające charakter dowodu wyłącznego, których nieprzedstawienie decyduje o niemożności uwzględnienia żądania zgłoszonego przez stronę lub uczestnika postępowania i prowadzi do oddalenia żądania. W związku z tym obowiązek złożenia tych dokumentów nie może być egzekwowany w trybie art. 130 k.p.c. (np. przedkładane w postępowaniu o zwolnieniu od kosztów sądowych oświadczenie o niemożności ich ponoszenia – art. 113 § 1 k.p.c., dokumenty mające wykazać w postępowaniu klauzulowym zajście zdarzenia warunkującego wykonanie tytułu egzekucyjnego – art. 786 § 1 k.p.c. albo przejście uprawnienia lub obowiązku na inną osobę – art. 788 § 1 k.p.c., bankowy tytułu egzekucyjny przedkładany w sprawie o nadanie mu klauzuli wykonalności – zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2001 r., III CZP 53/01, która jest następstwem przyjęcia, że skoro żaden przepis nie przewiduje wymogu załączenia do takiego wniosku tytułu egzekucyjnego, to jego niedołączenie nie stanowi braku formalnego wniosku, a może powodować jedynie konsekwencje na płaszczyźnie dowodowej).

Wyróżnia się także dokumenty, których przedłożenie warunkuje dopuszczalność rozpoznania sprawy przez dany sąd (np. art. 34 zdanie drugie, art. 46 § 1 i art. 1104 k.p.c.) i których brak skutkuje odpowiednią decyzją procesową w zakresie właściwości miejscowej lub jurysdykcji krajowej sądu. Wymóg ich złożenia ma charakter ciężaru dowodowego; możliwość udowodnienia danej okoliczności innym dowodem niż określony dokument jest wyłączona i nie stanowi warunku formalnego pozwu (odmiennie odnośnie do obowiązku przytoczenia w pozwie, w

razie potrzeby, okoliczności uzasadniających właściwość sądu, stosownie do art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c.; por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 22 grudnia 1952 r., C 1648/51, OSN 1952, nr 3, poz. 85)

Wyróżnia się w końcu dokumenty, od złożenia których przy pozwie lub innym piśmie procesowym zależy możliwość nadania sprawie dalszego biegu w ogóle lub w określonym trybie (np. załączenie do pozwu pełnomocnictwa – art. 126 § 3 k.p.c.; por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 4 maja 1954 r., 2 CZ 93/54, "Państwo i Prawo" 1954, nr 12, s. 855, załączenie do wniosku o wszczęcie egzekucji tytułu wykonawczego – art. 797 zdanie drugie k.p.c.; por. powołane postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 1996 r., III CZP 61/96, załączenie do pozwu o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji postanowienia administracyjnego organu egzekucyjnego odmawiającego żądaniu wyłączenia przedmiotu spod egzekucji – art. 842 § 1 zdanie drugie k.p.c., dołączenie do wniosku o uznanie orzeczenia sądu zagranicznego dokumentów w nim wymienionych – art. 1147 § 2 k.p.c.; odmiennie w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 29 grudnia 1972 r., I CZ 150/72, OSPIKA 1975, nr 12, poz. 267).

W przypadkach należących do trzeciej z wymienionych grup załączenie do pisma procesowego dokumentu stanowi warunek formalny tego pisma w rozumieniu art. 130 k.p.c. i jeżeli przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie określają innego trybu jego uzupełnienia, w razie niezachowania tego warunku, stosuje się tryb określony tym przepisem. W ujęciu art. 130 k.p.c. brakiem formalnym jest taki brak pisma procesowego, który uniemożliwia nadanie mu prawidłowego biegu, co nie oznacza jednak, że w razie gdy niezachowanie określonego warunku formalnego pisma procesowego nie uniemożliwia nadanie temu pismu prawidłowego biegu, to niezachowany warunek nie jest warunkiem formalnym tego pisma.

Ocena prawna charakteru wymagania załączenia do wniosku o wyjawienie majątku tytułu wykonawczego (a także innych dokumentów określonych w art. 914 § 2 k.p.c.), przy zastosowaniu powyższych kryteriów, kwalifikuje go jako wymóg formalny wniosku, którego niezachowanie uzasadnia stosowanie art. 130 k.p.c. Za poglądem takim, jednolicie reprezentowanym w doktrynie, przemawiają następujące argumenty.

Przedstawienie tytułu wykonawczego nie należy do merytorycznych przesłanek uwzględnienia żądania wyjawienia majątku; stanowi ją, obok innych wymienionych w art. 913 k.p.c., istnienie tytułu wykonawczego, który daje wierzycielowi legitymację czynną w postępowaniu o wyjawienie majątku. Dokument obejmujący tytuł wykonawczy jest natomiast wyłączną podstawą dla stwierdzenia uprawnienia wierzyciela do bycia stroną konkretnego postępowania o wyjawienia majątku. Poza tym, że uzasadnia on legitymację wierzyciela w tym postępowaniu, uzasadnia także sam obowiązek wyjawienia majątku. Dołączenie do wniosku o wyjawienie majątku tytułu wykonawczego warunkuje więc wszczęcie postępowania w tym przedmiocie. Tym samym niezachowanie tego wymogu wniosku udaremnia wszczęcie postępowania i wyłącza merytoryczne rozpoznanie wniosku o wyjawienie majątku, podobnie jak w przypadku niedołączenia tytułu wykonawczego do wniosku o wszczęcie egzekucji organ egzekucyjny nie może podjąć żadnych czynności egzekucyjnych wobec dłużnika.

Obowiązek załączenia do wniosku tytułu wykonawczego ma charakter bezwzględny. Przyjęcie, że jego niezłączenie nie stanowi braku formalnego wniosku, uzasadniającego wezwanie do jego uzupełnienia pod rygorem zwrotu wniosku, prowadziłoby do obejścia tego wymagania przez złożenie tytułu wykonawczego dopiero w toku postępowania, co naruszałoby obligatoryjny charakter unormowania zawartego w art. 914 § 2 k.p.c. Pozostawałoby to zarazem w sprzeczności z intencją tego unormowania, wyrażającą się obowiązkiem dołączenia określonego dokumentu już do wniosku, celem uniknięcia nadawania biegu wnioskowi nieudokumentowanemu, w szczególności nie pozwalającym ustalić uprawnień wnioskodawcy do wystąpienia z określonym żądaniem.

Alternatywę dla stosowania art. 130 § 1 k.p.c. w przypadku niezłączenia tytułu wykonawczego do wniosku stanowić musiałoby nadanie biegu wnioskowi i wyznaczenie posiedzenia w celu wysłuchania stron oraz wezwanie wierzyciela o usunięcie tego braku w trybie art. 208 k.p.c., co mogłoby nastąpić w każdym czasie aż do zakończenia postępowania. Jego nieusunięcie zgodnie z wezwaniem musiałoby prowadzić do oddalenia wniosku. Powstawałaby wówczas wątpliwość co do dopuszczalności ponownego wniosku, w szczególności, gdy w poprzednim postępowaniu tytuł wykonawczy istniał, lecz z jakichś przyczyn nie został przedstawiony. Wykładni art. 914 § 2 k.p.c. prowadzącej do takiego rozwiązania

sprzeciwia się jednakże zarówno cel przepisów o postępowaniu egzekucyjnym, jak i względy ekonomii procesowej.

Powyższe rozważania prowadzą do konkluzji sformułowanej w uchwale podjętej na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.